

Číslo zmluvy Z314011Q481

Kód projektu: 314011Q481

Názov projektu:

Podpora sieťovania rómskych občianskych aktivistov

v rámci lokálnych komunít regiónu

Gemer - Malohont - Novohrad

Analýza a hodnotenie existujúcich dostupných vzdelávacích programov

Prijímateľ: Kultúrno – výchovné občianske združenie Lačo drom

Sídlo: Huta 31, 985 05 Kokava nad Rimavicou / IČO : 37828711

Expert 3 - Mgr. T. Horváth / Rimavské Janovce, 2021/

Expert 1 - Ing. Mgr. Gabriela Radičová / Rimavská Sobota, 2021/

Obsah

Zoznam skratiek	3
Zoznam obrázkov	3
Úvod	4
1 Cieľ analýzy v kontexte projektovej logistiky	5
2 Štrukturálne zameranie analýzy a využitá metóda	6
2.1 Konceptuálne a metodologické východiská analýzy	6
3 Analýza vzdelávacích programov občianskej participácie	7
3.1 Analýzy vzdelávacích programov občianskej participácie na nadnárodnej úrovni.....	7
3.2 Analýzy vzdelávacích programov občianskej participácie na národnej úrovni	10
3.3 Analýzy vzdelávacích programov občianskej participácie na regionálnej úrovni	17
4 Analýza realizácie prieskumu účastníkov vzdelávania na lokálnej úrovni.....	18
4.1 Prieskum vzdelávania účastníkov projektu	18
4.2 Charakteristika respondentov prieskumu	18
4.3 Mapovanie spokojnosti s dosiahnutým vzdelaním	19
4.4 Mapovanie vplyvu dosiahnutého vzdelania na zamestnateľnosť	19
4.5 Mapovanie záujmu účastníkov projektu	20
Záver	21
Referencie	22
Prílohy analýzy	22

ZOZNAM SKRATIEK

EÚ – Európska únia

ERDF - Európsky fond pre regionálny rozvoj

ESF – Európsky sociálny fond

ESI - Európsky susedský fond

EŠIF - Európske štrukturálne a investičné fondy

IKT – informačno-komunikačné technológie

MNO – mimovládna nezisková organizácia

MRK – marginalizované rómske komunity

OP – operačný program

OSN – Organizácia spojených národov

SR – Slovenská republika

VS – verejná správa

ZOZNAM OBRÁZKOV

Obrázok 1 Desať spoločných základných zásad pre začlenenie Rómov 8

ÚVOD

Tento analytický materiál vznikol ako jeden z plánovaných výstupov projektu „**Analýza a hodnotenie existujúcich dostupných vzdelávacích programov**“ (Kód projektu v ITMS2014+: 314011Q481) financovaného v rámci OP Efektívna verejná správa. Cieľom projektu je *„Podpora sieťovania organizácií združujúcich zástupcov rómskej národnostnej menšiny, ako aj vzniku platforiem a strešných organizácií, budú spolupracovať na presadení zmien vo vopred zadefinovaných tematických oblastiach podľa naliehavosti situácie a potrieb cieľových skupín, posilnenie spolupráce medzi MNO a samosprávou, prehĺbenie informovanosti a porozumenia a zvýšenie povedomie verejnosti o možnostiach účasti (rómskych) občanov na príprave verejných politik a stratégií na miestnej, regionálnej a národnej úrovni“* (s. 8 Opisu projektu).

Projekt je financovaný v rámci OP Efektívna verejná správa, je špecifický a z toho možno vyvodit' aj jeho neopakovateľnosť voči iným projektom zameraným na občiansku participáciu vo verejných politikách. Hoci vo všeobecnosti možno konštatovať, že sa v posledných rokoch zvyšuje angažovanosť občanov vo verejných politikách u Rómov možno pozorovať veľmi nepriaznivý vývoj participácie na riešení problémov rómskej menšiny. Rómovia nezastávajú žiadne významnejšie verejné pozície. Posilnenie občianskeho aktivizmu rómskej národnostnej menšiny na Slovensku si vyžaduje doplniť chýbajúce kompetencie potenciálnych rómskych lídrov, ktorí by mali byť schopní efektívne obhajovať záujmy rómskej menšiny na úrovni miestnej, regionálnej aj národnej a zároveň by mali vedieť využívať pri práci s verejnosťou – minoritnou aj tou majoritnou - talent a umenie ako nástroj advokačných a aktivizačných aktivít.

Takémuto zameraniu projektu bude podriadený aj cieľ, obsah a metóda tohto analytického materiálu zameraného na analýzu a hodnotenie existujúcich dostupných vzdelávacích programov podporujúcich občiansku participáciu vo verejných politikách a to na úrovni nadnárodnej, národnej aj lokálnej. Realizátor projektu má ambíciu aktívne budovať a posilňovať inštitucionálne kapacity mimovládnych neziskových organizácií (MNO), tvorbu partnerstiev, zlepšenie prístupu k informáciám o verejnej správe (VS) a zvyšovanie participácie rómskej národnostnej menšiny na správe vecí verejných.

1 CIEĽ ANALÝZY V KONTEXTE PROJEKTOVEJ LOGISTIKY

Pre vymedzenie cieľa, obsahu a metódy použitej pre spracovanie analytického dokumentu je dôležité zrekapitulovať jeho širší projektový kontext, ktorý pomáha pochopiť dôvody k potrebe analyzovania a hodnotenia existujúcich dostupných vzdelávacích programov podporujúcich občiansku participáciu vo verejných politikách.

Potrebu vykonania analytických prác tohto druhu opiera Kultúrno-výchovné občianske združenie Lácho drom ako realizátor projektu o konštatovanie nízkej miery angažovanosti rómskej populácie na verejnom živote. Navyše rómske obyvateľstvo na Slovensku (približne 400 000, t. j. 7 % z celkovej populácie) nielenže vykazuje nedostatočný záujem a angažovanosť v riešení vecí verejných, ale v otázkach problémov rómskej komunity sa do veľkej miery spolieha na zástupcov väčšinového obyvateľstva. Toto má za následok, že pripravované a schvaľované politiky a stratégie v sociálnej, kultúrnej a ekonomickej sfére nedostatočne zohľadňujú akútne problémy a špecifiká rómskej menšiny. V dôsledku toho majú predstavitelia územnej samosprávy a tiež verejnej/štátnej správy často krát nedostatočné, prípadne nepresné informácie a kvantitatívne údaje potrebné pre zadefinovanie konkrétnych opatrení a legislatívnych návrhov vedúcich k znižovaniu marginalizácie rómskych komunít a ich diskriminácie a umožňujúcich zlepšenie ich životnej úrovne a reflektovanie ich potrieb.

Ambícia zvyšovania participácie rómskej národnostnej menšiny na správe vecí verejných sa nezaobíde bez zabezpečenia špecifických vzdelávacích potrieb v oblasti verejnej správy pre potenciálnych rómskych aktivistov. Táto požiadavka je naplnená Podaktivitou 2 – Odborné vzdelávanie a príprava rómskych aktivistov, v bode 2.2 Vytvorenie vzdelávacieho programu prispôbeného požiadavkám cieľových skupín a v bode 2.3 Realizácia nových vzdelávacích programov vrátane mentoringového modulu na komunálnej úrovni. Keďže tieto body vychádzajú z identifikovaných tzv. „best practice“ programov (programov predstavujúcich najlepšiu prax) na úrovni SR a EÚ je logické, že im predchádza analýza týchto programov.

Tento analytický dokument je preto v súlade so širším kontextom a projektovou logikou a jeho cieľom je uskutočniť hĺbkovú analýzu edukačných programov existujúcich na národnej úrovni ako aj na nadnárodnej úrovni a to najmä v oblastiach orientovaných na aktivizáciu, občiansku informovanosť, demokratické princípy a výkon miestnej samosprávy a na základe preddefinovaných kritérií (tematická aktuálnosť, úspešnosť pri implementácii, zrozumiteľnosť pre cieľové skupiny, a pod.) identifikovať a zoradiť najrelevantnejšie programy a vzdelávacie

kurzy, ktoré budú predstavovať teoretický základ pre vypracovanie špecificky adaptovaných programov pre potreby rómskych aktivistov zapojených do Projektu.

2 ŠTRUKTURÁLNE ZAMERANIE ANALÝZY A VYUŽITÁ METÓDA

Predtým, ako bližšie vymedzíme štrukturálne a obsahové zameranie analýzy, krátko sa pristavíme pri terminologickej determinácii Projektu. Analýza bude viesť ku vzniku základného a pokročilého vzdelávacieho programu s cieľom zvýšiť participáciu na príprave verejných politík a stratégií na miestnej, regionálnej a národnej úrovni. Je potrebné si uvedomiť, že aj napriek tomu, že ide o vzdelávací program, budeme sa pohybovať v rovine vzdelania neformálneho, ktoré však chápeme ako vzdelanie skutočné, pretože pre začlenenie rómskych aktivistov do verejných politík je nevyhnutné a má vysokú praktickú hodnotu. Aj takýto typ vzdelávania je podľa Memoranda o celoživotnom vzdelávaní sa¹, ktoré bolo prijaté v náväznosti na Lisabonskú stratégiu celoživotného vzdelávania², nesmierne dôležitý a to nielen pre zvyšovanie zamestnanosti, ale najmä pre aktívne občianstvo.

2.1 Konceptuálne a metodologické východiská analýzy

V súčasnosti existuje veľké množstvo vzdelávacích programov tak lokálnych, celonárodných aj nadnárodných zaoberajúcich sa zvyšovaním neformálneho vzdelávania. Avšak, keďže je cieľom analýzy uskutočniť hĺbkovú analýzu edukačných programov existujúcich na národnej úrovni a nadnárodnej úrovni len pre potreby Projektu, bude sa analýza orientovať na tie edukačné programy, ktoré sa zaoberajú občianskou participáciou na verejných politikách, resp. podporujú aktivizáciu, občiansku informovanosť, demokratické princípy a výkon miestnej samosprávy.

Keďže vzdelávacie aktivity vykonávajú najmä MNO v rámci výziev jednotlivých ministerstiev, pre účely analýzy využijeme najmä metódu štúdia dokumentov, čiže záverečných správ z jednotlivých projektov a realizovaných vzdelávacích aktivít, resp. výročných správ jednotlivých organizácií. Zameriavať sa pritom budeme na tematickú aktuálnosť, úspešnosť pri implementácii, zrozumiteľnosť pre cieľové skupiny, a pod.

¹ https://www.minedu.sk/data/files/2607_2000_memorandum_o_celozivotnom_vzdelavani.pdf

² http://www.vuvh.sk/download/VaV/Vyznamne%20dokumenty%20EU/Narod_Lisabonska_strategia.pdf

3 ANALÝZA VZDELÁVACÍCH PROGRAMOV OBČIANSKEJ PARTICIPÁCIE

3.1 Analýzy vzdelávacích programov občianskej participácie na nadnárodnej úrovni

Byť Európanom dnes znamená mať príležitosť na úspech a mať právo na slušné životné podmienky, pokiaľ možno v mieste alebo regióne pôvodu. Rómovia žijú v Európe už takmer tisíc rokov a takmer tisíc rokov rómske komunity prispievajú k bohatej štruktúre našich životov a ovplyvňujú európsku identitu a kultúru. Predstavujú najväčšiu menšinu v Európe a je preto len samozrejmé, že Rómovia musia byť tvorcami nielen svojej budúcnosti, ale aj budúcnosti Európy. Keďže EÚ a členské štáty deklarujú svoje úsilie o vytvorenie sociálne spravodlivých, rovnoprávných a rovnocenných spoločností, nemali by zabúdať na trvalú podporu a posilnenie politického zastúpenia Rómov, ako aj občiansku a kultúrnu účasť na úrovni EÚ aj vnútroštátnej úrovni. *„Rómov treba podporovať, aby sa aktívne zúčastňovali na miestnom, vnútroštátnom aj európskom rozhodovacom procese, aby mohli mať väčší podiel na tvorbe hlavných politik, ktoré sa ich týkajú. Najmä rómska mládež by sa mala stať hnacou silou integrácie Rómov v EÚ. Mali by byť tvorcami zmeny, a nie iba jej prijímateľmi* (ELS, 2020, s. 5).“

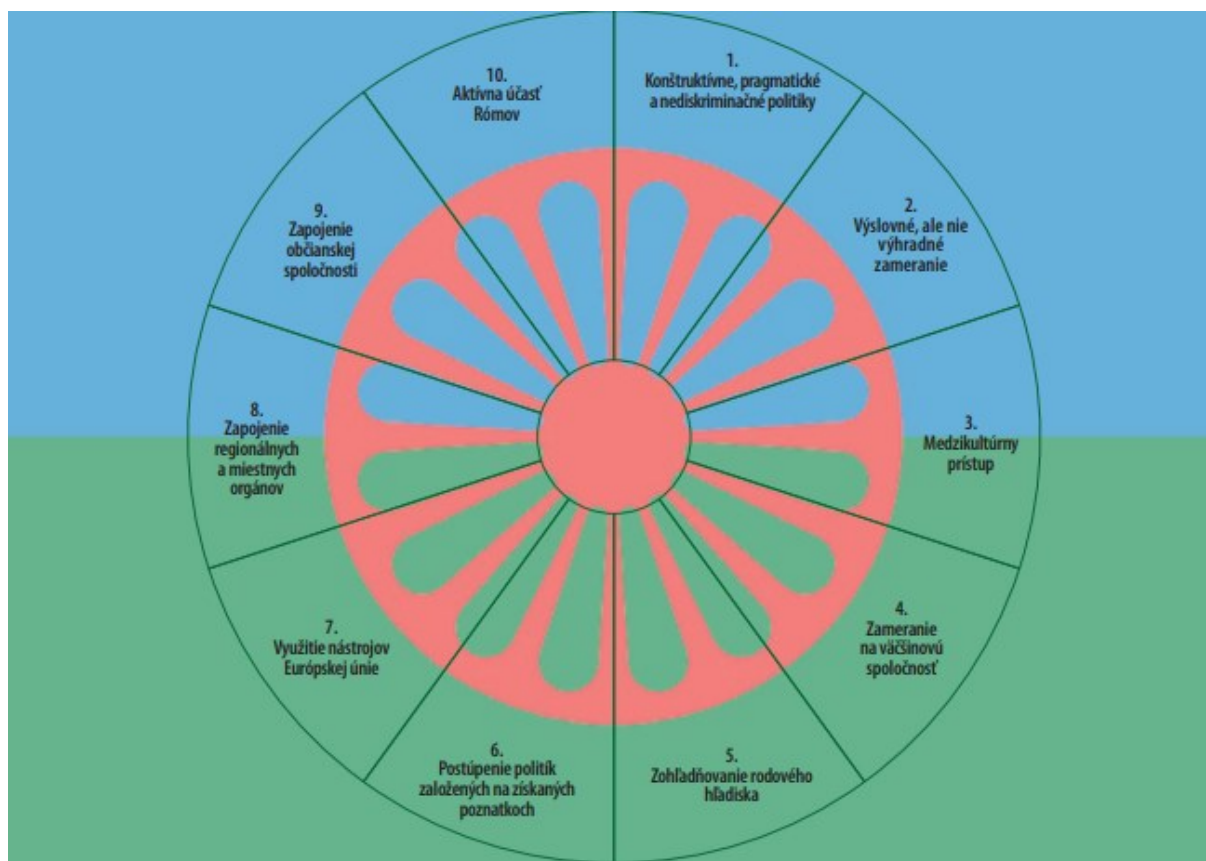
Európska únia podporuje viaceré európske platformy na podporu Rómov, pomocou ktorých sa Rómovia angažujú v sociálnych, ekonomických a politických otázkach, ktoré sa ich týkajú. Prvou platformou je sieť EURoma, ktorá stanovila desať spoločných základných zásad pre začlenenie Rómov a medzi nimi figurujú tri dôležité body:

1. zapojenie regionálnych a miestnych orgánov,
2. zapojenie občianskej spoločnosti,
3. aktívna účasť Rómov (viď obrázok 1).

Vytvorenie EURomy bolo samo o sebe úspechom, pretože spojilo orgány zodpovedné za finančné zdroje s orgánmi zodpovednými za rómsku politiku (t. j. národné kontaktné miesta pre Rómov). EURoma zavádza do praxe a konsoliduje inovatívnu pracovnú metódu partnerstva medzi kľúčovými zainteresovanými stranami, čím napreduje v zásade partnerstva stanoveného v nariadení o ESF na programové obdobie 2014 - 2020.

Bola priekopníkom a novátorom pri zavádzaní inklúzie Rómov do agendy orgánov spravujúcich EŠIF (najmä ESF) a pri riešení tohto problému pomocou špecializovaného prístupu.

Obrázok 1 Desať spoločných základných zásad pre začlenenie Rómov

ZDROJ: EDA, 2016

Má veľký rozsah pôsobnosti, v súčasnosti zahŕňa pätnásť západných a východných členských štátov vrátane tých s najvyšším percentom rómskeho obyvateľstva a tých, ktoré sú cieľovými krajinami veľkého počtu migrujúcich Rómov. Okrem toho stabilná účasť dvanástich krajín, ktoré sa pripojili k sieti v roku 2008, a ochota ostatných krajín prejavíť sa v priebehu rokov zapojiť sa do nej (napríklad Rakúsko, Belgicko a Chorvátsko alebo kandidátska krajina Turecko) alebo využívať a šíriť ďalej produkty siete sú dôkazom záujmu, ktorý sieť vyvolala.

Práca siete, ktorá sa považuje za dobrý model horizontálnej spolupráce medzi členskými štátmi v rámci politiky EÚ, bola zosúladená so zásadami a programom Európskej komisie. Podarilo sa jej zapojiť ďalších kľúčových aktérov inklúzie rómskej populácie. Sieť do svojich aktivít začlenila najmä znalosti a skúsenosti riadiacich orgánov Európskeho fondu pre regionálny rozvoj (ERDF), európskych inštitúcií a európskych a medzinárodných organizácií. Organizácie ako Svetová banka, Výbor regiónov, Rada Európy, Európska agentúra pre základné práva, Rozvojový program OSN, sieť Eurocities, Nadácia otvorenej spoločnosti, Rómsky vzdelávací fond a Európska nadácia pre odborné vzdelávanie pravidelne organizujú

zúčastnili na činnostiach siete. EURoma okrem toho uľahčila zapojenie regionálnych a miestnych správ, ako aj mimovládnych organizácií.

EURoma podporila myšlienku, že európske štrukturálne a investičné fondy sú kľúčovým finančným a politickým nástrojom, ktorý majú členské štáty EÚ k dispozícii na navrhovanie a vykonávanie politík na podporu začlenenia Rómov. Podnietila vytvorenie prepojenia, ktoré dovtedy neexistovalo, medzi orgánmi, ktoré rozhodujú o rómskej politike, a orgánmi, ktoré pridelujú finančné zdroje a prispela k zosúladieniu medzi finančnými zdrojmi a politikami. Pomohlo to integrovať rómsku problematiku do agendy európskych štrukturálnych a investičných fondov efektívnejším a koherentnejším spôsobom s existujúcimi potrebami. Vydala praktické odporúčania o možných spôsoboch riešenia rómskych potrieb a riešení sociálno-ekonomického začlenenia Rómov zamerané na informovanie o koncepcii nového európskeho susedského fondu (ESI).

Ďalšou európskou platformou na podporu Rómov bola Vzdelávacia sieť ESF „Posilnenie politického učenia pre začlenenie Rómov.“ V súčasnom programovom období sa zameriavala na Rómov priamo alebo nepriamo, a to najmä na oblasti zamestnanosti, vzdelávania a sociálnej integrácii na komunitnej úrovni. Analyzovala operačné programy jednotlivých štátov a v nich začlenenú rómsku problematiku. Upozornila na nesúlad v centralizácii a decentralizácii riadenia a štruktúry národných operačných programov, čo sa často stáva prekážkou pre prístup k efektívnemu využitiu finančných prostriedkov. Tiež poukázala na fakt, že vo viacerých krajinách Rómovia nemajú vytvorený konkrétny operačný program a sú často súčasťou viacerých operačných programov. Nabádala k zníženiu počtu operačných programov zameraných na Rómov prostredníctvom EÚ a ku kombinácii oblastí pokrytých rôznymi operačnými programami do jedného s cieľom zjednodušiť ich manažment.

Je potrebné skonštatovať, že uvedené platformy sa zaoberali najmä **poskytovaním a stratégiami účelového využitia financií EÚ v rámci jednotlivých štátov EÚ s cieľom začlenenia rómskej populácie do majoritnej populácie, nevenovali sa však konkrétnym aktivitám smerom ku participácii Rómov vo verejných politikách.** Na európskej úrovni sa podporou demokracie a občianskej participácie zaoberal program Európa pre občanov, ktorý obsahoval aj výzvu Projekty občianskej spoločnosti s cieľom podporovať demokratickú a občiansku participáciu občanov rozvíjaním chápania procesu tvorby politík na úrovni EÚ a podporovaním príležitostí pre spoločenskú medzikultúrnu výmenu a dobrovoľníctvo na úrovni EÚ **avšak táto výzva sa zas priamo netýkala rómskej populácie** a na Slovensku sa v rámci tohto programu ani žiadny projekt týkajúci sa rómskej populácie neuskutočnil.

Ako posledný z nadnárodných projektov je potrebné spomenúť projekt ONE – Opening adult education Networks to European cooperation, ktorého hlavným cieľom je posilniť kvalitu poskytovania vzdelávania dospelých a jej relevantnosť v rámci sociálnej inklúzie v Európe a to prostredníctvom podpory budovania kapacít existujúcich sietí poskytovateľov VD v Taliansku, Portugalsku a Slovensku. Špecifickými témami projektu sú: poradenské služby, propagácia a aktívna účasť dospelých aj vo vzdelávaní, aj vo validačnom procese, validácia neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa, mäkké a základné zručnosti pre inklúziu a aktívne občianstvo. Nadnárodné projektové partnerstvo, ktoré sa skladá z organizácií a verejných inštitúcií z partnerských krajín, pri realizácii projektu využíva metódu **European Peer Review**, ktorá preukázateľne prispieva k nárastu a rozširovaniu spolupráce medzi aktérmi v oblasti vzdelávania a je plnohodnotnou príležitosťou na vzájomné učenie sa a profesionálny rast všetkých zúčastnených. Projekt sa síce zaoberá vzdelávaním dospelých, najmä nekvalifikovaných, na Slovensku ho zastrešuje Štátny inštitút odborného vzdelávania. a podporuje aj aktívne občianstvo, je však ťažké zhodnotiť jeho dopady na rómsku populáciu, keďže sa jedná o formálne vzdelávanie ešte stále nie je ukončený.

Z uvedeného teda vyplýva, že **najrelevantnejšie informácie pre Projekt poskytujú európske sociálne platformy, ktoré podporujú financovanie rómskej menšiny s cieľom participácie na verejných politikách (EURoma a Vzdelávacia sieť ESF), pretože okrem prepojenia fondov na konkrétnych žiadateľov vydali napríklad aj základné zásady pre začlenenie Rómov a je viditeľná ich snaha o zjednodušenie politiky vo vzťahu k rómskej menšine.**

3.2 Analýzy vzdelávacích programov občianskej participácie na národnej úrovni

Komunálna politika na Slovensku prináša množstvo situácií, ktoré sú v jednotlivých obciach často diametrálne odlišné. Zvolené zastupiteľstvo rozhoduje o rozpočte, územnom plánovaní, stave hospodárstva. Presnejšie, kvalita života obyvateľov slovenských obcí a miest často leží v rukách volených zastupiteľov - poslancov obecných zastupiteľstiev a starostov. Podiel Rómov na Slovensku tvorí okolo 7,45 % celkovej populácie. Napriek tomu členovia tejto menšiny zostávajú až na niekoľko výnimiek vo veľkej miere pomerne neviditeľní v médiách, kultúre, športe, politickom a spoločenskom živote. Podľa Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov by však Rómovia a rómske komunity „*bez ohľadu na stupeň*

*ich marginalizácie mali byť súčasťou rozhodovacích procesov.*³ Správa ďalej v časti D Oblasť prístupov smerom k väčšinovej spoločnosti – Iniciatíva integrácie Rómov prostredníctvom komunikácie v bode 2. Podpora inkluzívnych prístupov, vzdelávania a expertízy uvádza, že cieľom je podporovať inkluzívne postoje v profesných a odborných komunitách, ktoré môžu prispievať k sociálnej integrácii Rómov. Dôraz sa kladie na vzdelávanie a podporu inkluzívneho správania voči Rómom, a to najmä v oblastiach:

- 1) socializácie, výchovy v rodine a vzdelávania;
- 2) zamestnávania, pracovného života, či ekonomickej aktivity všeobecne;
- 3) zdravotného zabezpečenia a zdravotníckych služieb;
- 4) občianskej a politickej participácie;
- 5) mediálnej komunikácie.

Je preto až priam žalostné, že spojenie vzdelávania dospelých s cieľom podporiť občiansku a politickú participáciu čo i len na území samospráv, sa na Slovensku vyskytuje v tak malej miere. Z ponúkaných projektov sme podľa kritérií tematická aktuálnosť, úspešnosť pri implementácii, zrozumiteľnosť pre cieľové skupiny vybrali 5 najlepších, ktoré by sme v tomto dokumente chceli analyzovať.

1. Integrácia marginalizovaných skupín do procesu tvorby verejných politík

Realizátor: Rómsky inštitút

Cieľ projektu: efektívna participácia rómskych obyvateľov Lenartova na tvorbe obecných politík

Priebeh projektu: projektoví partneri sa v rámci realizácie tohto pilotného projektu zaviazali k nasledujúcim zámerom:

- dosiahnutie pozitívnej zmeny v lokalite obce Lenartov, a to vo sfére bývania, vzdelávania, zamestnanosti a zlepšovania kvality interetnických vzťahov s dôrazom na rodovú rovnosť ako prierezovú tému;
- predstavenie a implementáciu modelu efektívnej účasti členov marginalizovanej rómskej komunity i nerómskej komunity na tvorbe verejných politík v obci Lenartov;
- vytvorenie priestoru na tvorbu použiteľných národných politík tak, aby pôsobili podporne vo vzťahu k inklúzii marginalizovaných skupín obyvateľstva.

³ Monitorovacia správa občianskej spoločnosti o implementácii národnej stratégie integrácie Rómov na Slovensku, 2018

Začiatok projektu bol realizovaný pracovnými pohovormi na témy fungovanie základnej školy a materskej školy v obci, možnosti vytvárania pracovných miest v obci a zamestnania sa v obci, význam eurofondov, možnosti občianskej angažovanosti a kvalitu obcou poskytovaných sociálnych služieb. Tieto rozhovory identifikovali aj hlavné riziká participatívnej tvorby verejných politík v podmienkach obce Lenartov. Na strane obyvateľov vylučovanej rómskej komunity bol ako hlavné riziko identifikovaný nízky stupeň dosiahnutého vzdelania u väčšiny členov tejto komunity a s tým spojená apatickosť vo vzťahu k verejnému daniu. Bol navrhnutý poradný orgán samosprávy s účasťou tak nerómskych ako aj rómskych obyvateľov obce a dve pracovné skupiny, jedna pre vzdelávanie a druhá pre zamestnanosť, ktoré pracovali na stanovených úlohách. S cieľom zvýšiť povedomie o možnosti zapájania sa do tvorby verejných politík obce v oblasti vzdelávania a zamestnanosti bol zorganizovaný informačný deň.

Výsledok projektu:

- spracovanie strategických dokumentov a návrh čiastkových verejných politík obce vychádzajúcich z účasti a požiadaviek všetkých zainteresovaných aktérov (lokálny akčný plán vzdelávania v obci Lenartov; stratégiu pri zakladaní sociálneho podniku v obci Lenartov; stratégiu usporiadania pozemkov a legalizáciu obydlí v obci Lenartov s návrhom zmien v príslušnom územnom pláne a analýzou možností mikropôžičiek; spoločný postup pri prekonávaní predsudkov v obci Lenartov vrátane návrhov spoločných aktivít detí, mládeže, dospelých i seniorov; analýzu inštitucionálnych možností účasti marginalizovaných komunit na tvorbe, prijímaní a monitorovaní verejných politík na lokálnej úrovni v podmienkach obce Lenartov; □ zavedenie procesného modelu spolurozhodovania, monitorovania a vyhodnocovania lokálnych politík zdola nahor prostredníctvom zriadenia občianskej rady a tematicky zameraných pracovných skupín),
- viac než 25 konzultácií a pracovných stretnutí (vrátane stretnutí s externými expertmi, príslušnými orgánmi štátnej správy a ďalšími relevantnými mimovládnyimi organizáciami, napríklad so Združením mladých Rómov, Rómskym vzdelávacím fondom, ETP Slovensko alebo Nadáciou Pontis),
- zriadenie občianskej rady v obci Lenartov a tiež k ustanoveniu dvoch pracovných skupín (jedna bola zameraná na vzdelávanie, druhá na zamestnanosť), ktoré zahŕňali aj externých expertov,

- pre komunikáciu vo vzťahu k externému prostrediu i vo vzťahu k cieľovým skupinám projektoví partneri využili skôr konvenčné metódy. Projekt bol prezentovaný na verejných prezentáciách, v miestnom tlačennom periodiku Lenartovčan, prostredníctvom obecného rozhlasu, v obmedzenej miere aj na internetových stránkach projektových partnerov a informácie o implementácii projektu sa šírili aj priamym ústnym podaním.

Zhodnotenie pre potreby analýzy: Projekt v obci Lenartovce bol tematicky vysoko aktuálny, pri implementácii úspešný a pre cieľové skupiny zrozumiteľný. Významnými prvkami v projekte je vytvorenie poradného orgánu a pracovných skupín, čím sa zabezpečila participácia občanov v samospráve a ochota pravidelne sa stretávať a pracovať na zlepšení situácie v lokálnej komunite. Pracovné stretnutia, pracovné skupiny, či workshopy sú dôležitou súčasťou každého takéhoto projektu a preto je potrebné implementovať ich do vzdelávacích programov Projektu.

2. Rozvinutá občianska participácia a efektívna verejná správa v Rajeckom regióne

Realizátor: Áno pre život, n.o.

Cieľ projektu: vytvoriť v regióne partnerstvá, zvýšiť participáciu občanov na správe vecí verejných, vzbudiť záujem o druhých a využiť potenciál regiónu a ľudí

Priebeh projektu: V prvej časti realizátori projektu vytvorili analýza regiónu s nasledujúcimi závermi: okruh aktívnych občanov v regióne, ktorí sa zapájajú do spravovania vecí verejných sa zúžil, občania prenechávajú zodpovednosť iba na predstaviteľov samosprávy, štátnej právy alebo biznisu, sú apatickí verejne prezentovať, čo potrebujú. Nasledovalo vzdelávanie s ukázkami dobrej praxe vo forme seminárov, ktoré viedli odborní lektori - experti s dlhoročnými skúsenosťami (ekonómovia, samosprávni úradníci, politici, žurnalisti, sociálni pracovníci) na najrôznejšie témy (transparentnejšia, efektívnejšia a férovejšia samospráva, komunitné plánovanie, sociálne podnikanie, kontrolná činnosť občanov, odpad, komunitné aktivity občanov, investičné zámery vs. krajina, regionálne partnerstvo, záujmy občanov a samospráv a i.).S sa uskutočnili v mestách Rajec a Rajecké Teplice, ich súčasťou boli ukážky dobrej praxe v teréne v lokalitách Rajeckej doliny, podujatia na jednom mieste, blogy, tipy na krásne zákutia Rajeckej doliny. Do vzdelávania boli zapojené aj ohrozené skupiny obyvateľov. Benefitom účasti na vzdelávaní bol osobný mentor, ktorý následne poskytoval informácie a pomoc pre zdokonaľovanie zručností pre prácu v komunite, či realizovaní aktivít, iniciatív, alebo plánov. V závere došlo k vytvoreniu webu udalostí Rajeckej doliny.

Výsledok projektu:

- dokument analýzy regiónu

- realizácia 14 vzdelávacích seminárov s príkladmi dobrej praxe
- vytvorenie webu udalostí Rajeckej doliny

Zhodnotenie pre potreby analýzy: Projekt v území Rajeckej doliny bol tematicky vysoko aktuálny, pri implementácii úspešný, avšak sme si nie úplne istí, či bol pre všetky cieľové skupiny zrozumiteľný. Hoci realizátori deklarovali účasť ohrozených skupín obyvateľstva, nikde nebolo bližšie špecifikované, či sa jedná aj o rómsku komunitu. Napriek tomu je veľmi zaujímavou poznámkou o funkcii tzv. osobného mentora, ktorý sa podieľal na pomoci pri zdokonaľovaní zručností alebo pri snahe byť v komunite aktívny. Tento prvok by mohol byť využiteľný aj v rámci nami navrhovaného vzdelávacieho programu.

3. Líderstvom k tolerancii

4. Mladí rómski lídri - cesta proti predsudkom

Realizátor: Divé maky, n.o.

Cieľ projektu: tréning a práca vytrénovaných mladých rómskych lídrov vo veku 15-22 rokov s deťmi a mládežou na vybratých základných školách v lokalitách východného Slovenska, kde spolu študujú rómske a nerómske deti

Priebeh projektu: Ide o dva projekty realizované v rovnakom duchu jedným realizátorom – neziskovou organizáciou Divé maky. Primárnou cieľovou skupinou projektu boli deti a mládež (cca 300) študujúci na základných školách, ktoré sú zraniteľnými skupinami z dôvodu ich etnicity, sociálnych pomerov a/alebo pochádzajú z lokalít s vysokou mierou nezamestnanosti. Sekundárnou cieľovou skupinou bola verejnosť, novinári a médiá, ktorým boli komunikované ciele, priebeh a výsledky projektu, aby sa podporila práca s verejnou mienkou v zmysle znižovania prejavov diskriminácie, rasizmu, xenofóbie a ostatným prejavom intolerancie voči Rómom a iným ohrozeným skupinám. Pred realizáciou aktivít sa mladí lídri tréningy vzdelávali prostredníctvom dvoch špecializovaných víkendových tréningov kde sa učili líderským, komunikačným, advokačným a aktivizačným zručnostiam a zručnostiam potrebných pri práci s deťmi a mládežou a počas ktorých vytvorili základný koncept práce s deťmi. Následne boli vytipované Základné školy, kde študovalo minimálne 30% detí zo znevýhodnením - väčšinou z rómskych komunit, ktoré trpeli diskrimináciou na školách zo strany spolužiakov pochádzajúcich z majoritného obyvateľstva. V týchto školách potom mladí lídri realizovali navrhnutý koncept práce s deťmi. V priebehu prvého pól roka mladí lídri absolvovali tri aktivizačné aktivity s deťmi. Na aktivizačné aktivity na školách nadväzovali aj advokačné aktivity - t.j. spolupráca s inštitúciami a úradmi, ktoré majú na starosti rómsku problematiku, hlavne Úrad vlády pre rómske komunity, MŠSR a Úrad vlády pre menšiny kde mladí lídri

komunikujú zistenia z terénu a v ktorých mladí lídri mohli komunikovať základné prekážky vo vzdelávaní rómskych detí a mládeže zo segregovaných rómskych komunít. Prácu mladých lídrov podporovali a usmerňovali ich mentori - profesionálne vytrénovaní dobrovoľníci ktorí s mladými pracovali pravidelne počas celého roka a zúčastňovali sa spolu s nimi aj na tréningoch a aktivitách na školách.

Výsledok projektu:

- vyškolenie mladých lídrov
- práca s deťmi na vytipovaných školách (cca 300 detí)
- participácia mladých lídrov na advokačných aktivitách

Zhodnotenie pre potreby analýzy: Projekt neziskovej organizácie Divé maky je tematicky aktuálny, úspešný v implementácii. S deťmi a mládežou zo segregovaných lokalít Slovenska je potrebné pracovať prostredníctvom im blízkym vzorom - mládežou ktorá pochádza z podobných prostredí ako oni a ktorí prostredníctvom správnej podpory a prácou na sebe dosiahli viditeľný úspech. Pre rómske a inak znevýhodnené deti na školách sú tieto vzory motivujúce a inšpiratívne a pre deti z majority slúžia ako nástroj na lámanie ich predsudkov. Mladí rómski lídri tak pracujú na oboch stranách - na jednej strane motivujú a inšpirujú deti so znevýhodnením a na druhej strane pracujú s predsudkami spolužiakov znevýhodnených detí u ktorých narastá riziko radikalizácie a sympatizovania s extrémistickými skupinami. Tieto nástroje sa osvedčili ako efektívne. Obidva tieto projekty sme vybrali ako príklad preto, že aj v nami vymedzenom území sa môžu nachádzať mladí dospelí ľudia (18 – 25 rokov), ktorí by mohli byť takýmto spôsobom prínosní pre komunitu a preto pri realizácii vzdelávacích programov netreba na nich zabúdať.

5. SUNSHINE – Program vzdelávania pre osoby z marginalizovaných rómskych komunít v regióne Sekčov – Topľa

Realizátor: Obec Raslavice

Cieľ projektu: inovatívny model participácie miestnej územnej samosprávy na programoch vzdelávania marginalizovanej rómskej komunity

Priebeh projektu: Projekt sa realizoval v Prešovskom samosprávnom kraji a ponúka inovatívny model participácie miestnej územnej samosprávy na programoch vzdelávania marginalizovanej rómskej komunity (MRK) na úrovni mikroregiónu Skečov – Topľa. Zabezpečoval implementáciu špecializovaného vzdelávacieho programu zameraného na zručnosti spojené s využívaním IKT, počítačov a internetu v každodennom živote vrátane hľadania pracovných príležitostí na internete. Išlo o vzdelávací program v rómskom a v

slovenskom jazyku, ktorý zabezpečoval prístup MRK k novým zručnostiam a digitálnej gramotnosti v ich rodnom jazyku. Súčasne vytvorením a preškolením skupiny budúcich rómskych lektorov a ich následné zaradenie do aktivít projektu v pozíciách lektor, manažér vzdelávania komunitného centra, projekt budoval základné predpoklady pre systematizáciu procesov vzdelávania MRK v regióne. Projekt sa implementoval v troch cykloch vzdelávania pre MRK, vyškolených bolo 113 osôb z prostredia separovaných a segregovaných rómskych komunit v regióne (vrátane troch lektorov) a bola vytvorená nová ponuka programov vzdelávania a odbornej prípravy pre MRK v rámci Kontaktného bodu v Raslaviciach s možnosťou dlhodobého využitia výsledkov, výstupov a skúseností z projektu., bol vytvorený Kontaktný bod. Eliminácia jazykovej bariéry v rámci vzdelávania, sieť rómskych lektorov, vytvorenie novej ponuky vzdelávacích služieb, aplikácia open – air vzdelávania priamo v prostredí osád s využitím mobilnej školiacej jednotky je krokom k zlepšeniu znepokojujúceho súčasného stavu.

Výsledok projektu:

- vyškolenie troch rómskych lektorov –zmenili sa ich záujmy, postoje, názory. Majú záujem a ochotu pracovať na sebe, budovať a obohacovať nielen ich životy a pomáhať v tom aj ostatným príslušníkom MRK, venujú sa aj práci s mládežou,
- prelomenie bariér strachu u členov MRK z nových vecí vytvorilo prostredie otvorenosti pre prípadné ďalšie aktivity smerujúce k eliminácii a segregácie osôb MRK a ich integrácii do spoločnosti,
- nadobudnutie počítačovej gramotnosti, využívanie sociálnych sietí osobami vyškolenými v projekte, vyhľadávanie informácií na internete, práca s počítačom a informačnými portálmi o trhu práce a voľných pracovných miestach prostredníctvom web stránok, zjednodušená. komunikácia s účastníkmi vzdelávania prostredníctvom sociálnych sietí a internetových komunikačných nástrojov (skype).

Zhodnotenie pre potreby analýzy: Projekt obce Raslavice je tematicky z inej oblasti, je však veľmi dobre implementovaný a má priamy pozitívny dopad na lokálne rómske spoločenstvo. Dôležitým faktom, ktorý je pre potreby Projektu nutné zdôrazniť, je nadobudnutie počítačovej gramotnosti a jej vplyv na vyhľadávanie informácií, pretože pokiaľ chce člen akejkol'vek komunity v dnešnej dobe získať informácie o samospráve, nájde ich predovšetkým n internete. Do vytvorených vzdelávacích programov je preto nutné implementovať prácu s vyhľadávaním informácií, ktorá zároveň bude viesť k zvyšovaniu počítačovej gramotnosti.

3.3 Analýzy vzdelávacích programov občianskej participácie na regionálnej úrovni

Okrem realizátora v regionálnej pôsobnosti Projektu pôsobia títo veľkí aktéri práce s rómskou menšinou:

- IN Network Slovakia, n. o.,
- Občianske združenie Klub rómskych aktivistov na SR,
- Komunitné centrum Poltár,
- Komunitné centrum Hnúšťa,
- Komunitné centrum Úsmev ako dar - Rimavská Sobota,
- Komunitné centrum Tornaľa,
- Komunitné centrum SNP - Centrum rómskej kultúry Revúca,
- Komunitné centrum Držkovce,
- Komunitné centrum Gemerská Ves,
- Komunitné centrum Rožňava,
- Kultúrno Výchovné Občianske Združenie Roma Slaná SR,
- Občianska alternatívna iniciatíva v SR, Rimavská Sobota.

Zameranie ich pôsobenia je prevažne na prácu s deťmi a mládežou, rodinami, terénnu sociálnu prácu v komunite, vzdelávacie aktivity detí a mládeže, odborné sociálne poradenstvo, komunitná rehabilitácia a komunitná práca, poskytovanie vzdelávacích a voľnočasových aktivít, podpora záujmovej činnosti a zmysluplného trávenia voľného času a pod. Projekt neformálneho vzdelávania dospelých s cieľom zvýšenia občianskej uvedomelosti a participácie v lokálnych komunitách sa v tomto území ešte nerealizoval. Snahou Kultúrno - výchovné občianske združenie Lácho drom, je v dlhodobom horizonte:

- Iniciovať nové aktivity a zároveň stavať na už existujúcich dlhoročných skúsenostiach a poznatkoch o budovaní občianskej spoločnosti a presadzovaní princípov demokracie, účasti na zmiernení rasovej/etnickej nerovnosti a napätia, diskriminácie a netolerancie a zvyšovaní povedomia o ľudských právach a občianskej spoločnosti v kontexte rómskej národnostnej menšiny.
- Pokračovať v boji proti sociálnemu vylúčeniu Rómov prostredníctvom povzbudenia a zvýšenia kapacít rómskych aktivistov a predstaviteľov rómskych komunít v oblasti občianskeho povedomia, ich sieťovania a zapájania sa do vecí verejných na miestnej, regionálnej a prípadne národnej úrovni.

- Posilnenie a inštitucionalizácia spolupráce medzi predstaviteľmi územnej samosprávy a rómskymi neziskovými organizáciami pri riešení akútnych sociálno-ekonomických problémoch prostredníctvom ustanovenia a pravidelných zasadnutí pracovnej komisie.

Očakávame preto nárast komunitných aktivít v oblasti sociálnych služieb, kultúry, športu, rekreácie a v ďalších oblastiach , ktorý sa bude kombinovať so vstupom niektorých aktivistov do samosprávy, s rozširujúcimi sa skúsenosťami samosprávy.

4 ANALÝZA REALIZÁCIE PRIESKUMU ÚČASTNÍKOV VZDELÁVANIA NA LOKÁLNEJ ÚROVNI

4.1 Prieskum vzdelávania účastníkov projektu

Náš prieskum bol zameraný na aktivizáciu Rómov žijúcich v lokalitách okresov: Lučenec, Poltár, Rimavská Sobota. Jeho cieľom bolo zistiť, či respondenti majú záujem o neformálne vzdelávanie a ktoré témy sú pre nich zaujímavé. Pomocou prieskumu sme sa rozhodli zmapovať situáciu v danej problematike a navrhnúť možné okruhy vzdelávacích modulov, ktoré by boli predmetom záujmu respondentov. Prieskum sa zameriaval aj na spokojnosť respondentov s úrovňou ich dosiahnutého vzdelania a ich potrebou zapájať sa do verejného života v obci.

4.2 Charakteristika respondentov prieskumu

Do prieskumu sa zapojilo 59 respondentov. Prvú skupinu respondentov nášho prieskumu tvorilo 30 respondentov vo veku od 18 - 30 rokov, ktorí mali základné, odborné a vysokoškolské vzdelanie. Väčšiu skupinu tvorili respondenti s odborným vzdelaním. Druhú skupinu tvorili respondenti od 31 - 60 rokov. V tejto skupine prevažovalo u respondentov tiež odborné vzdelanie. V prieskume boli zapojení muži aj ženy v rovnakom pomere.

4.3 Mapovanie spokojnosti s dosiahnutým vzdelaním

Respondentov sme sa pýtali, či považujú ich dosiahnuté vzdelanie za dostačujúce. Respondenti boli vyzvaní, aby svoju spokojnosť zaznamenali na 3 bodovej škále, pričom 1 = veľmi spokojný, 2 = spokojný, 3 = nespokojný. Prehľad celkového hodnotenia spokojnosti s nadobudnutým vzdelaním uvádzame v Tabuľke č. 1.

Tabuľka 1: Mapovanie spokojnosti s dosiahnutým vzdelaním

Hodnotenie	Veľmi spokojný	Spokojný	Nespokojný
Respondenti 18-30 rokov	2	15	13
Respondenti 31-60 rokov	15	8	6

Z uskutočneného prieskumu vyplynulo, že nespokojnosť s dosiahnutým vzdelaním je značná pri skupine respondentov vo veku 18 - 30 rokov. Na základe vzájomných rozhovorov sme zistili, že nespokojnosť je spôsobená finančnou indispozíciou.

4.4 Mapovanie vplyvu dosiahnutého vzdelania na zamestnateľnosť

Respondenti sa vyjadrovali k téme uplatnenia sa na trhu práce. Otázka znela: „Pocíťovali ste problémy pri hľadaní práce?“ Ak áno, dôvodom bolo: a/ vzdelanie, b/ národnosť, c/ vek, d/ iné. Prehľad odpovedí na otázky sme zhrnuli v Tabuľke č.2.

Tabuľka 2: Mapovanie vplyvu dosiahnutého vzdelania na zamestnateľnosť

Odpoveď	Respondenti 18-30 rokov	Dôvod	Respondenti 31-60 rokov	Dôvod
Nie	17		10	
Áno	13	A - 8	19	A - 8
		B - 4		B - 6
		C - 1		C - 4
		D - 0		D - 1

Na základe výsledkov prieskumu a rozhovorov s respondentmi sme sa rozhodli zamerať moduly na neformálne vzdelávanie, ktoré sprostredkujeme účastníkom projektu. Výsledky nám ukazujú, že dosiahnuté vzdelanie má značný vplyv na uplatnenie respondentov na trhu práce.

4.5 Mapovanie záujmu účastníkov projektu

Našou snahou bolo, aby sme témy vzdelávania prispôbili v čo najväčšej miere záujmom účastníkov projektu. V dotazníku si mohli vybrať témy, v ktorých by rady získali nové vedomosti. Prehľad odpovedí na otázku sme zhrnuli v Tabuľke č.3.

Tabuľka 3: Mapovanie záujmu účastníkov projektu

Hodnotenie	Respondenti 18-30 rokov	Respondenti 31-60 rokov
Verejná politika - samospráva	8	11
Spôsob financovania projektov	7	6
MVO	7	6
Hoaxy	5	3
Prezentácia výsledkov	3	2
Kyberšikana	2	0
História Rómov	1	1

Na základe výsledkov a po rozhovoroch s 59 respondentmi sme dospeli k názoru, že s účastníkmi projektu sa budeme v ďalších aktivitách projektu venovať hlavne témam z oblasti

1. Právne a ekonomické minimum obecného poslanca
2. Možnosti kontrolnej činnosti na úrovni samosprávy
3. Dezinformácie a hoaxy
4. Fundraising a legislatíva mimovládnych organizácií
5. Sietovanie mimovládnych organizácií a občianskeho sektora
6. Mediálny tréning a public relations.

ZÁVER

Primárnym cieľom predkladaného dokumentu bolo analyzovať projekty vzdelávania rómskej minority v oblasti občianskej participácie na verejných politikách a to tak na úrovni nadnárodnej, národnej a lokálnej. Nadnárodné projekty sa spravidla týkajú financovania národných projektov a prepájania jednotlivých európskych a regionálnych partnerov a ich implementáciou na regionálnej úrovni. Majú význam z dôvodu **stanovenia základných pojmov a zásad pre začlenenie Rómov a ich jednoznačným pozitívom je aj viditeľná dlhodobá snaha o zjednodušenie politiky vo vzťahu k rómskej menšine.**

V rámci analýzy sme opísali päť vybraných národných projektov z dôvodu ich tematickej aktuálnosti a prístupu, ktorý chceme implementovať do tvorby vzdelávacích programov. Za najdôležitejšie sme vybrali:

- **využiť vznik poradného orgánu a umožniť vznik pracovných skupín** – s týmito aspektmi už počíta samotný projekt, napriek tomu však aj lokálne môžu vzniknúť pracovné skupiny, ktoré môžu pomáhať hlavnému poradnému orgánu,
- **pracovať s postojmi, príkladmi dobrej praxe, využívať podporné aktivity** – sú motivačným prvkom a aj hybnou silou aktivizácie občanov, výskumy preukázali, že si zapamätáme 10 % z toho, čo počujeme, 15% z toho čo vidíme, 40% z diskusie, ale až 80% z toho, čo priamo zažijeme alebo vykonávame,
- **využiť vplyv osobného mentora** - opäť s týmto aspektom projekt počíta u expertov, ktorí budú realizovať vzdelávacie programy, títo budú zároveň mentormi svojich študentov,
- **vyhľadávať mladých ľudí** – ide o skupinu s vysokým potenciálom, ktorá ešte nie je pasívna a často má aj ochotu sa zapájať do komunitného života,
- **pracovať s internetom** – počítačová gramotnosť je dôležitou súčasťou vyhľadávania informácií, bez ktorých nie je občianska participácia možná.

REFERENCIE

1. *Memorandum o celoživotnom vzdelávaní*, 2000. Dostupné na internete: https://www.minedu.sk/data/files/2607_2000_memorandum_o_celozivotnom_vzdelavani.pdf
2. *Stratégia konkurencieschopnosti Slovenska do roku 2010. Národná Lisabonská stratégia*, 2000. Dostupné na internete: http://www.vuvh.sk/download/VaV/Vyznamne%20dokumenty%20EU/Narod_Lisabonska_strategia.pdf
3. *Monitorovacia správa občianskej spoločnosti o implementácii národnej stratégie integrácie Rómov na Slovensku*, 2018. Dostupné na internete: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6a8a35c1-b1aa-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-sk/format-PDF>

PRÍLOHY ANALÝZY

1. *Dotazníky prieskumu*
2. Fotozábery z dotazníkového prieskumu